

et blasphemaverunt Deum coeli prae doloribus suis et vulneribus. (1) Sedes bestiae sunt gentes et falsi christiani consentientes Antichristo, in quibus sicut in sede conquiescet. Unde dicitur, *quod factum est regnum ejus tenebrosum*, idest cor eorum excaecatam est, et obscuratum amplius, quam prius fuerat (2) Isai. 6. v. 10. *excaeca cor populi hujus, et aures ejus aggravata*, quia tunc fidei veritatem audire non poterunt, immo detrahent veritati; (3) unde dicitur, quod manducaverunt linguas suas, scilicet detrahendo Christo, qui est summa veritas, et mutuis sermonibus malis se invicem reficiendo. (4) Unde consumuntur prae dolore, et invidia quam erga sanctos habebunt pro eorum constantia dolentes ex invidia, et dolore blasphemabunt Deum coeli, quia dicent (5) Christum fuisse magnum, (6) quia ipse est filius

(1) Eodem modo exponitur textus in utraque glossa citata.

(2) Ita in glossa interlin. Idest magis excaecatam.

(3) Ita in glossa interlin.

(4) Idem citata glossa interlin.

(5) Scilicet sancti.

(6) Ita in glossa interlin.

Dei verus, et naturalis unius potentiae unius majestatis cum patre. Et hoc facient (1) quia prae doloribus et vulneribus erunt excaecati, et vertentur in furias, ut videantur quasi comedere linguas suas, et potissime ex hoc dolebunt, quia non poterunt omnes copulare Antichristo; sicut et justii faciunt, et sancti viri, cum vident aliquos a Christo recedere, donec eos Christo reconcilient. Galat. 4. v. 19. *filioli mei quos iterum parturio donec formetur Christus in vobis.*

Viso de morte Antichristi dicendum est de poena ejus, et suorum omnium, quae erit magna post mortem. Ubi notandum est quod poena ejus et suorum omnium erit magna post mortem, et crudelis propter quatuor. 1. propter poenarum diversitatem. 2. propter poenarum acerbicatem. 3. propter poenarum continuationem. 4. propter omnium consolationum privationem. Nam dignum et justum est, quod qui multos occidit, et captivos duxit scilicet sanctos corporaliter, et alios multos corporaliter et spiritualiter, et ipse captivus ducatur, et affligatur.

(7) Idest, impii de quibus supra, ex invidia dolentes.

Apoc. 13. v. 10. *qui in captivitatem duxerit in captivitatem vadat. Antichristus* (1) scilicet et sui, qui in captivitatem ducent alios *flagellando sanctos; vel spiritualiter ad peccatum trahendo multos, in captivitatem vadent, idest in poenas inferni, contra quos jam data est sententia. Jo. 16. v. 10. Princeps hujus mundi pro suo corpore jam judicatus est. Ezech. 12. v. 11. In trasmigrationem et captivitatem ibunt.* Scilicet omnes increduli et famuli Antichristi. Et dux scilicet Antichristus portabitur in humeris daemoniorum in infernum, in caligine egredietur idest in obscuritate rapietur Isai. 33. v. 1 *Vae qui praedaris, nam* (2) *et ipse praedaberis;* et oportet, eos scilicet Antichristum, et suos gladio sententiae Dei occidi, quia et ipsi multos occiderunt. Apoc. 13. v. 10. *Qui in gladio occiderit oportet eum gladio occidi.* Gladio enim aeterni iudicii occidentur Antichristus et sui (3) Job. 19. v. 29. *fugite si potestis, a facie gladii quia* (4) *ultor*

(1) Ita glossa ord. ex Ambrosio.

(2) Vulg. *Nonne.* etc.

(3) Ita glossa interlin. et ord. ex Ambros. Haym. et ex aliis.

(4) Vulg. *Fugite ergo a facie gladii quoniam etc.*

iniquitatis gladius est. Idest sententia Dei Ezech. 2. 1. v. 28. *mucro, mucro evagina te ad occidendum, lima te, ut interficias et fulgeas.* Evagina dicitur, quia tempore Antichristi latebit sententia Christi, sed postea apparebit

Sequitur de poenarum acerbitate, de qua dicitur Apoc. 20. *descendet ignis a Deo de coelo et devorabit eos,* idest gravis poena, quae signatur per ignem; quia sicut igni nihil resistit, ita illi poenae (1) Ps. 96. v. 3. *Ignis ante ipsum praecedet, et inflammabit in circuitu inimicos ejus.* Unde dicitur *devorabit eos* idest totos undique occupabit, scilicet Antichristum et suos Matth. 25. v. 41. *ite maledicti in ignem aeternum,* (2) Adhuc erit acerbior poena Apoc. 20. v. 9. *et diabolus qui seducebat eos* idest Antichristus *missus est in stagnum ignis, et sul-*

(1) In sup. 3. p. q. 97. n. 1. ad 1. ait: *Quia ignis est maxime afflictivus propter hoc quod abundat in virtute activa; ideo nomine ignis omnis afflictio designatur, si sit vehemens.* Vid. in 4. d. 50. q. 5. a. 3. q. 1. et seq.

(2) Vulg. *Discedite a me etc.*

*phuris. Fraus enim sua et dolus non patrocina-
buntur sibi, cum et gravius punientur, quam
alii Ezech. 38. v. 22. Ignem et sulphur pluam
super eum, et super exercitum ejus, et su-
per populos multos qui sunt cum eo, (1) ubi
et bestia idest Antichristus et pseudoprophetae,
idest complices ejus, et apostoli tormentabun-
tur, inferius enim idest omnes impii, qui fece-
runt de cordibus suis loca tenebrarum, (2) in
quibus diabolus damnatus est, et mors, idest
diabolus eorum caput, missi sunt in stagnum
simul utrumque, scilicet membra et caput. Hic*

(1) S. Basilius quem sequitur S. Thomas in sup. 3. p. q. 97. a. 1. miram habet sententiam hac de re. *In ultima mun-
di purgatione fiet separatio in elementis, ut quidquid est
purum, et nobile, remaneat superius ad gloriam beatorum,
quidquid vero est ignobile, et saccidentum, in inferno pro-
jiciatur ad poenam damnatorum.* Subjungit S. Thomas *ut
sicut omnis creatura erit beatis materia gaudii, ita dam-
natis ex omnibus creaturis tormentum accrescat.*

(2) Periodus haec aliquantulum confusa est, licet sen-
sus rite intelligatur; error est scriptoris et calligraphi qui ve-
lociter scribendo verba minime suis locis posuit: Sic enim
sermo ordinari posset: *quod in inferno propicientur simul
cum Antichristo complices, et apostoli ipsius, qui actiones
fecerunt tenebrarum, in quibus diabolus damnatus est cum
morte; et una mittentur, sicut cum ejicitur homo una simul
cum capite membra ejiciuntur. etc.*

ponitur poenarum Antichristi continuatio, et
aeternitas. Apoc. 20. v. 9. 10. et diabolus mis-
sus in stagnum ignis, ubi et bestia et pseudopro-
phetae. idest Antichristus, et omnes sequaces
ejus *cruciabuntur die ac nocte*, idest conti-
nuo, et sine interpolatione. Et hoc *in saecu-
la saeculorum*. Ubi notatur poenarum aeter-
nitas. Unde *in saecula saeculorum*, idest in
perpetuum et sine fine Apoc. 14. v. 11. *fumus
tormentorum eorum ascendet in saecula sae-
culorum ps. 10. v. 7. Ignis et sulphur, et
spiritus procellarum pars calicis eorum.* (1)
et hoc in aeternum. Isai. ultim. v. 24. *Ignis
eorum non exstinguetur.*

Sequitur quinto de omnium consolationum
privatione Antichristi et suorum, et quantum
ad animam, et quantum ad corpus, et quan-
tum ad omnes corporis sensus. Auferetur enim
abeis quantum ad animam omne delectabile, quod
est duplex, scilicet virtus, quae perficit prati-
cum intellectum, et scientia, quae perficit spe-
culativum. Apoc. 18. v. 22. *et omnis artifex
idest virtus quantum ad primum, et omnis ar-*

(1) Hac auctoritate utitur in sup. 3. p. 94. a. 1. in argu-
men. sed contra V. 4. d. 50. q. 2. a. 3. q. 1. et seq.

tis idest scientia quantum ad secundum non inuenietur in ea idest in illa poena amplius. (1) Et hoc est argumentum satis probabile, quod philosophi, et omnes damnati non habent scientiam in inferno, quia, si adhuc vivente homine aliqua infirmitas facit eum amittere scientiam, multo ergo fortius poena inferni, quae omnem temporalem infirmitatem et poenam excedit. (2) Eccl. 9. v. 10. *nec sapientia, nec scientia erit apud inferos, quo tu properas.* Tamen hoc non asserimus. (3) Unde ponatur, quod scientiam haheant, tunc exponitur sic. Omnis ars idest scientia inueniatur in ea, verum est

(1) Ita ex glossa interlin.

(2) Haec opinio eruitur ex glossa interlin. ubi ait: *hinc argumentum quod damnati obliviscantur scientiae acquisitae.*

(3) Siquidem sibi constans S. Doctor contrariam tenet sententiam in 4. d. 50. q. 2. q. 1. et seq. Et in sup. 3. p. q. 98. ar. 7. expresse ait quod *Sicut propter perfectam sanctorum beatitudinem nihil erit in eis, quod non sit gaudii materia, ita nihil in damnatis, quod non sit eis materia, et causa tristitiae, nec aliquid, quod ad tristitiam possit pertinere deerit, ut sit eorum consummata miseria . . . Sic ergo in damnatis erit actualis consideratio eorum, quae prius sciverunt, ut materia tristitiae, non autem ut delectationis causa.*

non ad consolationem, sed potius ad dolorem Eccl. 1. v. 18. *qui addit scientiam, addit dolorem.* sed quia possunt aliqui dicere: habebunt aliquam consolationem vel solatium quantum ad corpus; et ideo excluditur, quod nullam habebunt Apoc. 18. v. 21. *et unus angelus idest Christus qui est magni consilii angelus Isai. 9 fortis Job. 9. v. 19. si fortitudo quaeritur robustissimus est, sustulit lapidem quasi molarem magnum idest Antichristum, et omnes malos, qui dicuntur lapides propter duritiam obstinationis molaris; quia mala voluntas est circa temporalia et malas operationes. ps. 11. v. 9. In circuitu impii ambulat. Et misit in mare, idest in amaritudinem inferni; Et ultra jam non inuenietur scilicet postquam ceciderint in infernum, de omnibus intellectus nullus inuenietur, qui ad poenitentiam redeat. Quod est contra quosdam haereticos (1) qui sic exponunt istud verbum *et ultra* idest intra mille annos non inuenietur, scil. in inferno, quia poenitebunt tunc, et liberabuntur, sicut ipsi dicunt. Sed mentiuntur. Et hoc est, quod dicitur intellectus; sicut quidam haeretici putant, quod debeant scilicet poeni-*

(1) Glossa interlin.

tere, et liberari, sed decipiuntur (1) quia Job. 4. v. 20. dicitur *de mane usque ad vesperam succendentur. Et quia nullus intelligit in aeternum peribunt* Matth. 25. v. 41. *Discedite a me maledicti in ignem aeternum* Apoc. 20. v. 1. 2. 3. *Vidi angelum idest Christum descendentem de coelo, habentem clavem abyssi et catenam magnam in manu sua et apprehendit draconem, serpentem antiquum, qui est diabolus et sathanas, et ligavit eum (per annos mille), et misit eum in abyssum, et clausit, et signavit super illum, ut non seducat amplius gentes.* Sed quia consolatio quaedam est in particularibus sensibus, a proportionatis sensibilibus, sicut est in auditu, et in ceteris; ideo ad excludendum omne delectabile ab eis, incoepit a sensu audi-

(2) Contra Origenem quem refellit S. Doctor. 1. q. 10. 2. ad 2. et q. 64. 2. et 3. d. 19. a. 3. q. 1. Ponebat enim Origenes quod omnis voluntas creaturae propter libertatem arbitrii possit flecti et in bonum, et in malum, unde sequebatur, quod tandem aliquando damnatorum voluntas flecti possit ad poenitentiam. Unde haec positio est tamquam erronea reputanda, et tenendum est secundum firmiter, secundum catholicam fidem, quod et voluntas bonorum angelorum est confirmata in bono, et voluntas daemonum obstinata in malo etc. Ita 1. p. q. 64. 2. in corp.

tus Apoc. 18. v. 22. *Et vox citharodorum, et musicorum et tibia canentium, et tuba non audientur in te amplius.* Item removebitur ab eis delectabile quantum ad gustum (1) unde Apoc. ibidem *vox molae quae scilicet est ad victualia praeparanda non audietur in te amplius.* Isai. 65. v. 13, *Ecce servi mei comedent, et vos esurietis.* Item auferetur ab eis delectabile quantum ad sensum visus. Apoc. 18. v. 23. *Lux lucernae non lucebit in te amplius, ne scilicet oculi tui in aliquo delectentur* ps. 81. v. 5. *nescierunt neque intellexerunt in tenebris ambulat* Job. 10. v. 21. *terram tenebrosam et opertam mortis caligine v. 22. ubi umbra mortis et nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat.* Amen.

Explicit tractatus S. Thomae de Antichristo

(1) Nam ut probat in sup. 3. p. q. 99. a. 3. *Quidam in hoc ab errore Origenis declinaverunt, quod daemones posuerunt in perpetuum puniri, sed omnes homines quandoque liberari a poena, etiam infideles.* Sed haec positio omnino est irrationalis. Sicut enim daemones sunt in malitia obstinati, ita, et perpetuo puniendi, ita et hominum animae, qui sine charitate decedunt; cum hoc hominibus sit mors, quod est angelis castus ut Damascenus dicit: Vid. loc. cit. per totam quaestionem. Et in 4. d. 46. q. 1. a. 3.

(1) Glossa interlin.